

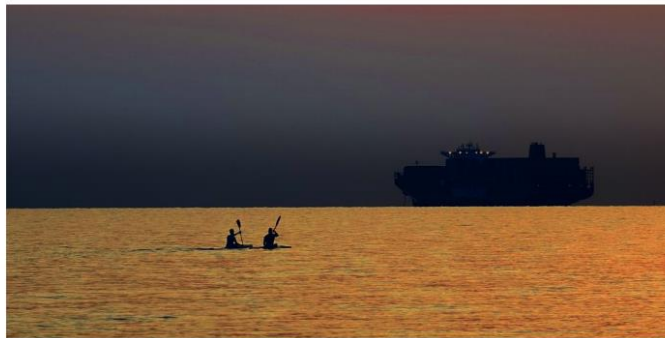
Preko eksperimenta k odzivnemu sistemu upravljanja morja

Evropska unija se je zavezala obnovi zdravlja morij in voda do leta 2030, preprečevanju njihovega onesnaževanja in razvoju trajnostnega modrega gospodarstva. Raziskave, ki naj bi ključno pomagale pri doseganju tega cilja, se od leta 2021 izvajajo v okviru t. i. misije »Obnovimo oceane in vode«. V 'misije' usmerjene raziskave se osredotočajo na jasne, enostavne cilje, ki naj bi spodbujali sistemske spremembe, pospeševali inovacije in usmerjali finančne vire. Vendar doslej potencial misij še ni v celoti izpolnjen – priložnosti so zlasti v družbenih in upravljaljskih inovacijah.

Obnove oceanov in voda smo se v EU doslej lotevali zlasti s spodbujanjem vnapiroj do- loženih tehnologij in metod (npr. prenos prečiščevalne tehnologije, uvedba ekološke akva- kulture). A je k istemu cilju mogoče pristopiti tako, da prislunhemo uporabnikom morja v specifičnem lokalnem okolju in si nato prizadevamo, da njihove pobude dobijo ustrezno podporo pri njihovem uni- sničevanju. Tako lahko pogosto najdemo skrite pri- ložnosti za optimizacijo družbenih in upravljaljskih sistemov. Ugotovimo lahko, denimo, da čeprav so morska zavarovana območja ustrezen instrument varstva, se zatka pri čisto izvedbenih vidikih. Za do- seganje optimalnega učinka misij je torej ključnega po- mena, da uporabljajo transdisciplinarno raziskovanje. V transdisciplinarnem pristopu sodelovanje de- ležnikov postane del raziskave že pri definiranju

problemov (oz. okvirov, za katere se bo nato iskala rešitev). Npr. ob nalogi, da vse prilagodimo podnebnim spremembam, lahko razskavo začnemo z raz- umevanjem učinkov, ki jih spreminjanje podnebja dejansko ima na različne uporabnike. Raziskovalni proces nato poteka v poglobljeni izmenjavi znanja in videnj med številnimi deležniki. Tako z vidika le- gitimnosti kot učinkovitosti se mora rešitev razvijati postopoma, ob upoštevanju raznolikih ekoloških in družbenih dejavnikov.

V primeru slovenskega morja imamo vrsto izzivov, ki so vredni pozornosti za izboljšanje stanja. Za- sledimo jih lahko, med drugim, v onesnaženjih iz kanalizacije, prisotnosti vse več invazivnih vrst, osi- romaženih ribjih staležih, izgubljanju morskih travni- kov, povodnem hrupu, uničenju morskih habita- tov ali v onesnaževanju morskih in obalnih območij

V projektu RISTANC bomo s transdisciplinarnim in eksperimentalnim pristopom poskušali razumeti delovanje sistema v našem morskem okolju, da bi ga izboljšali. FOTO: Milena Partel

s plastiko in mikroplastiko. Na območju slovenske- ga, Jadranskega ali Sredozemskega morja obstajajo številne priložnosti za napredek k misiji, ki doslej še niso bile dovolj uspešno obravnavane.

Ob množici izzivov bi bilo vztrajanje, da vsi ti izzivi potrebujejo enkratne posege in projektne 'dobre prakse', zelo kratkovidno. Take rešitve se običaj- no končajo z nekajletnim financiranjem in nato utrjujejo razmišljanje, da gre za posebne izzive, ki odstopajo od standardnih. Namesto tega moramo stremeti k temu, da se klicije iz enkratnih pobud vnačajo v trajnejše, sistemske spremembe. Identifi- cirati moramo morebitne družbene in upravljaljske inovacije, s katerimi bomo razvijali bolj odziven sis- tem odločanja, kar nemalekrat pomeni temeljno prevertitev obstoječih pravil, procesov in razmerij.

Celovite raziskave na temo trajnosti lahko po- splešujejo oz. gradijo nov upravljaljski in družbeni ekosistem za preobrazbo družb za bolj trajnostno

prilagodnost. V projektu RISTANC bomo z eksperi- mentalnim transdisciplinarnim pristopom posku- šali razumeti delovanje sistema v našem morskem okolju, da bi ga izboljšali. Lotili se bomo reševanja dveh izzivov, ki bosta služila kot demonstracijski rešitvi, kako lahko poteka boljše upravljanje morja. Izsledke bomo razvijali tudi preko razpisa za dod- atnih pet do osem akcij v vrednosti 60.000 evrov. Na podlagi lekcij bomo oblikovali priporočila za od- ločevalce na nacionalni ravni in ravni EU, prenovili dva študijska programa, ponudili izobraževanja na področju transdisciplinarnosti in vse to obogatili s številnimi dejavnostmi za predstavitev projekta raz- noolikim javnostim.

Konzorcij RISTANC-a sestavlja deset partnerjev, med njimi raziskovalne in izobraževalne ustanove iz Slovenije, Švedske in Avstrije, vse štiri slovenske istrske občine in dve nevladni organizaciji iz sloven- ske listre. Za pridruženo partnerstvo ali uradno pod- poro so se odločile še številne uradne institucije v

Sloveniji. Od projekta z močnim težiščem v Slove- niji si obetamo predloge izboljšav z nacionalnim in EU-pomenom.

DR. JERNEJA PENCA IN TEREZA PREŠEČEN
Mediteranski inštitut za okoljske študije (IMOSI)
ZRS Koper

Financira
Evropska unija

Transdisciplinarno raziskovanje presega posamezne znanstvene discipline in znanje črpa onkraj akademskega sektorja. Izhaja iz potrebe po obravnavanju kompleksnih družbenih izzivov, kot so raba prostora, razvoj skupnosti, ki bodo odporne proti podnebnim spremembam, ali preprečevanje, zgodnje odkrivanje in obkroba raka. Ta pristop se je razvil iz spoznanja, da ena vrsta znanja – akademskega – ne more zadovoljivo obravnavati tovrstnih izzivov in da sta za oblikovanje uporabnih rešitev potrebna tako interdisciplinarno povezovanje (npr. povezovanje inženirskega, medicinskega, sociološkega in drugega znanja) kot tudi integracija znanstvenih spoznanj z znanjem in izkušnjami različnih deležnikov – od podjetnikov, uradnikov, kulturnih in družbenih delavcev do občanov. Transdisciplinarne raziskave pomenijo več kot le »pripeljati deležnike v isto sobo«. Gre za njihovo premišljeno vključevanje v problemsko zasnovan proces ter kompetentno vodenje tega procesa k sistemskemu odzivu, poleg tega pa še za pridobivanje širše uporabnih zaključkov.